

Received: 2 March 2025

Revised: 10 March 2025

Accepted: 13 March 2025

KOH MAK: A SUSTAINABLE ECOTOURISM MODEL – POTENTIAL AND SUCCESS FACTORS

Sumeth JUNSUTHONPOJ¹, Seri WONGMONTHA^{1*} and Jusana TECHAKANA²

1 University of Phayao, Thailand; 65160301@up.ac.th (S. J.); seri.wo@up.ac.th (S. W.)

(Corresponding Author)

2 King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand; jusana.t@fba.kmutnb.ac.th

Handling Editor:

Professor Dr.Duangduen BHANTHUMNAVIN

National Institute of Development Administration, Thailand

(This article belongs to the Theme 1: Humanities & Social Sciences for Sustainability)

Reviewers:

1) Associate Professor Dr.Apichart JAI-AREE

Kasetsart University, Thailand

2) Associate Professor Dr.Thanaporn SRIYAKUL

Mahanakorn University of Technology, Thailand

3) Assistant Professor Dr.Noppon AKAHAT

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Abstract

This qualitative study investigates the potential and success factors contributing to ecotourism development in Koh Mak, Trat Province, Thailand. In-depth interviews were conducted with 25 key informants representing the public sector, private sector, academia, and the local community, selected using purposive sampling. The findings reveal Koh Mak's significant ecotourism potential, encompassing 1) inherent tourism appeal, 2) sustainable land management, 3) environmental education and awareness, and 4) community involvement. Furthermore, five key success factors were identified: 1) environmental management, 2) knowledge management, 3) low-carbon tourism practices, 4) enhanced tourist experience, and 5) multi-stakeholder participation. This research demonstrates that Koh Mak's ecotourism development extends beyond conservation, integrating systematic management, academic expertise, and collaborative efforts across various sectors. The findings provide a practical framework for sustainable ecotourism development in other destinations and serve as a valuable case study for regional and national tourism policy and strategic planning.

Keywords: Ecotourism, Koh Mak, Sustainability, Resource Management, Community Participation

Citation Information: Junsuthonpoj, S., Wongmontha, S., & Techakana, J. (2025). Koh Mak: A Sustainable Ecotourism Model – Potential and Success Factors. *Thai Interdisciplinary and Sustainability Review*, 14(1), Article 28. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.28>

เกะหมาก: แบบจำลองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน ศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จ

สุเมธ จันทรสุทนต์¹, เสรี วงษ์มณฑา^{1*} และ ชุษณะ เตชคณา²

1 มหาวิทยาลัยพะเยา; 65160301@up.ac.th (สุเมธ); seri.wo@up.ac.th (เสรี) (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

2 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ; jusana.t@fba.kmutnb.ac.th

บรรณาธิการผู้รับผิดชอบบทความ:

ศาสตราจารย์ ดร.ดุจเดือน พันธ์นาค

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

(บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหัวเรื่องที่ 1: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อความยั่งยืน)

ผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาบทความ:

1) รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ ไชอารีย์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพร ศรียากุล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร

3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพพล อัครชาติ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ศึกษาศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะหมาก จังหวัดตราด โดยใช้แนวทางวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ 25 คน ครอบคลุมภาครัฐ เอกชน ภาคการศึกษา และชุมชน ผลการวิจัยพบว่า เกาะหมากมีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย 1) ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน 3) การให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ ยังพบปัจจัยความสำเร็จ 5 ประการ ได้แก่ 1) การจัดการสิ่งแวดล้อม 2) การจัดการความรู้ 3) การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ 4) การยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยว และ 5) การมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วน การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวบนเกาะหมากไม่เพียงมุ่งเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การบูรณาการความรู้ทางวิชาการ และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในพื้นที่อื่นๆ และเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญสำหรับการวางแผนด้านการท่องเที่ยวระดับภูมิภาคและประเทศ

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, เกาะหมาก, ความยั่งยืน, การจัดการทรัพยากร, การมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อมูลการอ้างอิง: สุเมธ จันทรสุทนต์, เสรี วงษ์มณฑา และ ชุษณะ เตชคณา. (2568). เกาะหมาก: แบบจำลองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน ศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จ. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*, 14(1), บทความที่ 28. <https://doi.org/10.14456/tisr.2025.28>

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

บทนำ

การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmentally Friendly Tourism) ได้รับความสนใจทั่วโลกจากแนวโน้มการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการลดปัญหามลพิษ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) ปัจจัยผลักดันสำคัญคือการเติบโตของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เร็วกว่าความสามารถในการกระจายตัว ทำให้เกิดความแออัดและเสื่อมโทรมของทรัพยากร ขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวยุคใหม่ก็ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ส่วนปัจจัยดึงดูดหลัก ได้แก่ นโยบายของประเทศไทยที่ตั้งเป้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ ผ่านแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2566-2570) ซึ่งมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและยกระดับคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ (กรมการท่องเที่ยว, 2565)

เกาะหมาก จังหวัดตราด เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติสวยงาม และเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยดำเนินงานตามเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก (GSTC) ของสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก ซึ่งมุ่งปกป้องสิ่งแวดล้อม ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างเป็นระบบ (UN Tourism, 2021) อีกทั้งยังร่วมกับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) พัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวตามแนวคิดคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) เพื่อเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ในปี พ.ศ.2566 เกาะหมากได้รับรางวัล 2023 Green Destination Story Awards ด้านการจัดการและฟื้นฟู (ลำดับที่ 2) จากการจัดอันดับสุดยอดแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืน 100 แห่งของโลก โดย Green Destination Foundation ในงาน ITB Berlin สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ซึ่งเป็นมหกรรมส่งเสริมการขายทางการท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลก (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565) จึงกล่าวได้ว่า เกาะหมากเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าช่องว่างสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงระหว่าง “ศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม” กับ “ปัจจัยความสำเร็จที่เฉพาะเจาะจงในพื้นที่เกาะหมาก” ซึ่งยังต้องการการวิเคราะห์อย่างครอบคลุมในหลากหลายมิติ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จากการศึกษา ชาคิต อ่องทุน และ นรินทร์ สังข์รักษา (2562) ได้ศึกษาการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในชุมชนภาคตะวันออกของไทย โดยเน้นการจัดการในพื้นที่เพื่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกผ่านมาตรการในระดับชุมชนเป็นหลัก ขณะที่ นิคมสม อักษรประดิษฐ์ และ วีรศักดิ์ อุ่ณารมย์เลิศ (2560) ศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในเกาะหมาก จังหวัดตราด โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการบริหารจัดการในพื้นที่ ซึ่งการศึกษาเหล่านี้มีความสอดคล้องกันในเรื่องการตระหนักถึงความสำคัญของการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความจำเป็นในการทำงานร่วมกับชุมชน งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มในประเด็นการประเมินศักยภาพโดยรวมและปัจจัยความสำเร็จระยะยาวเพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในเกาะหมากอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

การวิจัยนี้มีความสำคัญเนื่องจากจะเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืนมากขึ้น ผ่านการถอดบทเรียนและศึกษาศักยภาพที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่นำไปสู่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการนำเสนอปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวเป้าหมายอื่นๆ ของประเทศไทยได้

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของเกาะหมากและศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก จังหวัดตราดซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่แนวทางสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เป้าหมายการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ของประเทศไทย นอกจากนี้ การวิจัยยังสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริบทของการท่องเที่ยว และสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

การทบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งเสริมความยั่งยืนและลดผลกระทบต่อธรรมชาติ โดยผสมผสานหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรและความรับผิดชอบต่อสังคมของทุกภาคส่วน (Buckley, 2020) แนวคิดนี้เน้นการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ การลดปริมาณขยะ และการจัดการพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Li et al., 2022) นอกจากนี้ การนำแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาใช้ยังส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับภาครัฐและเอกชน (Lopez et al., 2021) กระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมกันระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และชุมชน โดยผ่านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม (UN Tourism, 2021) ในภาพรวม การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไม่เพียงช่วยอนุรักษ์ระบบนิเวศ แต่ยังสร้างความมั่นคงในระยะยาวให้แก่เศรษฐกิจของท้องถิ่น (กรมการท่องเที่ยว, 2557) ทั้งนี้ การติดตามและประเมินผลของการท่องเที่ยวต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางปฏิบัติและเพิ่มประสิทธิภาพ ตลอดจนคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง มาตรการเหล่านี้จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการรักษาความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่ ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและใส่ใจต่อความต้องการของทุกภาคส่วนจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่สมดุลและยั่งยืน

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

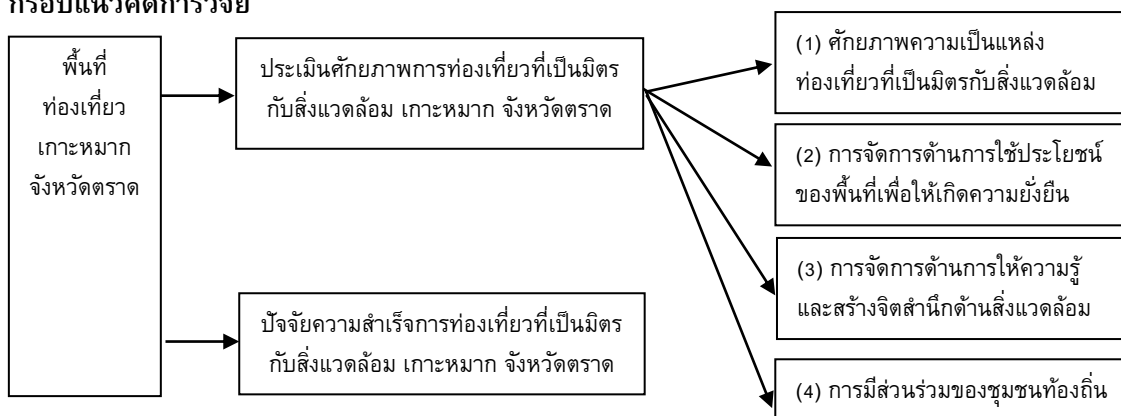
การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้วางแผนการจัดการการท่องเที่ยว สามารถปรับปรุงพัฒนาการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้ (อิสระพงษ์ พลธานี และ อุมาพร บุญเพชรแก้ว, 2560) ทั้งนี้การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเน้นการกำหนดปัจจัยและตัวชี้วัดที่เหมาะสมเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จะต้องครอบคลุมประเด็นของประเภทหรือรูปแบบการท่องเที่ยวของพื้นที่ให้มากที่สุด (ธนภูมิ ปองเสงี่ยม และ พยอมน ธรรมบุตร, 2558) ทั้งนี้การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีการกำหนดตัวชี้วัดในหลากหลายรูปแบบ การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ได้ยึดตามกรอบและแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้แก่

- (1) ศักยภาพความเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถในการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่โดยยึดตามหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน พิจารณาจากการเป็นแหล่งธรรมชาติที่สามารถก่อให้เกิดความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจจะมี ความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ
- (2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน หมายถึง ความสามารถในการควบคุมดูแล การดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การพิจารณาอาศัยหลักการจำแนกเขตการจัดการและการประเมินขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ด้านการบริการนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมถึงด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
- (3) การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม จะพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ผู้ประกอบการและชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว
- (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่าง ๆ ที่จะเกิดผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ เป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ความสำเร็จการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเกาะหมาก

เกาะหมาก จังหวัดตราด เป็นเกาะขนาดใหญ่อันดับ 3 ของหมู่เกาะทะเลตราด รองจากเกาะช้างและเกาะกูด ที่มีความงดงามจากทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล และกิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจจำนวนมาก (อิสระพงษ์ พลธานี และ อุมพร บุญเพชรแก้ว, 2560) เกาะหมากนั้นนอกจากจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนที่ได้รับความนิยมแล้ว ยังมีชื่อเสียงในเรื่องการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเกาะด้วยการปั่นจักรยาน พายเรือคายัก ส่งเสริมให้ร้านอาหารและโรงแรมใช้วัตถุดิบทำอาหารต่างๆ ที่หาได้บนเกาะ แทนที่จะต้องขนส่งขึ้นเรือข้ามเกาะมา (ชาคริต อ่องทูน และ นรินทร์ สังข์รักษา, 2562) มีโครงการนำขยะอาหารจากโรงแรมหรือร้านอาหารบนเกาะมาเป็นปุ๋ยหมักเวียน และการจัดการขยะบนเกาะที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้เกาะหมากจึงถูกคัดเลือกให้เป็นเกาะต้นแบบแห่งแรกของประเทศไทย ด้านความปลอดภัยและด้านการจัดการขยะ (ภัญญภัส พฤตษากิจ และคณะ, 2565) ซึ่งในปี พ.ศ.2565 เกาะหมากได้รับเลือกเป็น 1 ในแหล่งท่องเที่ยวยั่งยืน 100 แห่งของโลก ประจำปี พ.ศ.2565 (2022 Green Destinations Top 100 Stories) ซึ่งถือเป็นรางวัลใหญ่ระดับโลกของเกาะหมาก และหลังจากนั้นได้รับรางวัล 2023 GREEN DESTINATIONS STORY AWARDS ซึ่งเป็นรางวัลระดับโลกรางวัลที่ 2 ของเกาะหมากที่มีความโดดเด่นด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับต้นๆ ของเมืองไทย (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2565) ความสำเร็จของการผลักดันให้เกาะหมากเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวยั่งยืน 100 แห่ง ทาง อพท. ได้ต่อยอดความสำเร็จนี้เข้าสู่แผนงานด้านการพัฒนาระดับความสามารถทางการแข่งขันให้กับแหล่งท่องเที่ยวในระดับนานาชาติ ในปี 2565-2566 การยกระดับแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้เกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโลก หรือ GSTC และจะผลักดัน เกาะหมาก เป็น Green Destinations Top 100 และแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ Circular Economy ของประเทศไทย และเดินเข้าสู่การรับรองมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวตามเกณฑ์มาตรฐาน Green Destinations ระดับโลกในปี พ.ศ.2570 ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย**ภาพที่ 1** กรอบแนวคิด**วิธีดำเนินการวิจัย**

พื้นที่วิจัยคือ พื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัยด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยพัฒนาแบบสัมภาษณ์จากการศึกษาเอกสาร หลักการแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงหลักการสร้างแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเพื่อให้ครอบคลุมตามขอบเขตของการวิจัยที่ต้องการศึกษา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น (Content Analysis)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Information) ประกอบด้วยผู้แทนหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเกาะหมาก โดยแบ่งออกเป็น 4 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ จำนวน 5 คน ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 8 คน นักวิชาการ จำนวน 4 คน และภาคชุมชน จำนวน 8 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 25 คน แต่ละภาคส่วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกาะหมาก จังหวัดตราด และมีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลที่ครอบคลุมและหลากหลายด้านเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกจากความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเกาะหมากไม่น้อยกว่า 5 ปีในด้านที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การสัมภาษณ์ได้ข้อมูลเชิงลึกและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การอภิปรายเกี่ยวกับข้อคิดที่อาจเกิดขึ้นและวิธีการลดผลกระทบของอคติจะช่วยให้การวิจัยมีความน่าเชื่อถือ

เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยตนเอง ขนาดตัวอย่าง 25 คนได้รับการเลือกโดยการสัมภาษณ์แบบสนทนาวางอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) จะใช้เวลาประมาณ 60-90 นาที และมุ่งเน้นไปที่คำถามเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเพียงพอในการบรรลุข้อมูลที่ครบถ้วนและการอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) ทั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทั้งหน่วยงานทางภาครัฐและเอกชนเป็นสำนักงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เมื่อรวบรวมข้อมูลได้จะนำผลการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถูกต้อง และครบถ้วนของข้อมูล และจำแนกออกเป็นประเด็นสำคัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย

- 1) การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) เริ่มต้นด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลหรือประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้การโค้ด (Coding) เพื่อระบุหัวข้อหลักที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกาะหมาก จังหวัดตราด
- 2) การสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) สังเคราะห์ข้อมูลจากหมวดหมู่ต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์และความสำคัญของแต่ละประเด็นที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและปัจจัยความสำเร็จ รวมถึงการเปรียบเทียบความคิดเห็นหรือข้อสรุปจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 25 ท่าน โดยการตรวจสอบความสอดคล้องของการเข้ารหัสและการตรวจสอบความน่าเชื่อถือระหว่างผู้เข้ารหัส (Inter-Coder Reliability)
- 3) การตีความข้อมูล (Interpretation) นำข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วมาตีความ เพื่อสรุปผลการวิจัยโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและปัจจัยความสำเร็จ
- 4) การตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย (Content Validity) ได้รับการยืนยันผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และยังใช้วิธีการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยการใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) การตรวจสอบโดยสมาชิก (Member Checking) และการอภิปรายกลุ่ม (Peer Debriefing)

ผลการวิจัย

การศึกษาการประเมินศักยภาพและปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกาะหมาก จังหวัดตราด แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่สำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาสอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลทั้ง 4 ภาคส่วน จำนวน 25 ท่าน สะท้อนถึงความสามารถในการ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

เป็นต้นแบบพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้ดี จนได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในระดับโลก

ศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก

1) ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เกาะหมากตั้งอยู่ในน่านน้ำทะเลตราด มีขนาดพื้นที่ประมาณ 16 ตารางกิโลเมตร ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านระบุว่าเกาะหมากมีความโดดเด่นด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มีชายหาดสวยงาม น้ำทะเลใส บรรยากาศสงบเงียบ และวิถีชีวิตชุมชนที่เป็นมิตรและเรียบง่าย มีทรัพยากรชายฝั่งและอ่าวต่าง ๆ อาทิ อ่าวสวนใหญ่ อ่าวนิต และอ่าวฝรั่ง มีความเหมาะสมสำหรับกิจกรรมเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนและศึกษาเพิ่มเติม เช่น การเดินชมธรรมชาติหรือปั่นจักรยานในระยะทางสั้น ๆ เพื่อเรียนรู้ระบบนิเวศเบื้องต้น และมีแนวปะการังที่ยังคงความสมบูรณ์ โดยเฉพาะบริเวณใกล้เกาะขามและรอบเกาะรังซึ่งเป็นพื้นที่ที่พบสายพันธุ์ปลาทะเลหลากหลายชนิด ทำให้กิจกรรมดำน้ำตื้นและดำน้ำลึกมีความโดดเด่น นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศทางทะเลได้อย่างใกล้ชิด ประกอบกับการอนุรักษ์ปะการังรอบเกาะเป็นผลมาจากมาตรการควบคุมจำนวนเรือท่องเที่ยวและการกำหนดเขตห้ามเรือทอดสมอในพื้นที่ที่เปราะบาง (Dodds & Holmes, 2020) อีกทั้งความร่วมมือของผู้ประกอบการท้องถิ่นในด้านการบริหารจัดการขยะและน้ำเสีย นอกจากนี้ชุมชนและผู้ประกอบการบางส่วนได้ร่วมมือกันพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เน้นให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสกับความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งยังบูรณาการองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมพื้นถิ่นไว้ภายในเส้นทางเหล่านี้ เช่น เรื่องราวของการตั้งถิ่นฐานในชุมชนเกาะหมาก วิถีประมงพื้นบ้าน และกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารทะเลพื้นถิ่น ชาวบ้านในพื้นที่ให้ข้อมูลว่าชุมชนเกาะหมากยังคงดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น วิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน และการทำสวนมะพร้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกาะ พื้นที่ป่าหลังชายหาดหลายแห่งยังคงสภาพเป็นป่ามะพร้าวแบบดั้งเดิม สะท้อนถึงวิถีชีวิตและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ผ่านการร่วมกิจกรรมการปรุงอาหารท้องถิ่น ตลอดจนการมีแหล่งธรรมชาติที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนจึงกลายเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจมิติทางวัฒนธรรม การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของภาคเอกชนและองค์กรชุมชนในพื้นที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมกับส่งเสริมการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมเก็บขยะชายหาด การณรงค์ใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ง่าย ไปจนถึงการให้คำแนะนำในการดำน้ำและการท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเหมาะสม มาตรการดังกล่าวช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งยังส่งเสริมให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของตน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในบริบทของเกาะหมาก

2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์ของพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า เกาะหมากมีการจำกัดพื้นที่ในการก่อสร้างและการพัฒนาเชิงพาณิชย์อย่างชัดเจน โดยเฉพาะบริเวณชายหาดและแนวชายฝั่งที่เปราะบาง ภาคเอกชนหลายรายมีการออกแบบที่พักให้สอดคล้องกับสภาพภูมิทัศน์ ไม่ก่อให้เกิดการบดบังทัศนียภาพหรือทำลายระบบนิเวศชายฝั่ง เช่น การยกอาคารสูงจากพื้นดินเพื่อให้น้ำท่วมขังและระบบรากของพืชยังคงอยู่ได้ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นยืนยันว่ามีการกำหนดเขตปลอดการท่องเที่ยวและเขตกันชนสำหรับป้องกันความเสียหายต่อแนวปะการัง เพื่อรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเล การจัดการด้านบริการนักท่องเที่ยวนั้นผู้ประกอบการหลายรายให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ การลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง (Single-use Plastic) และการส่งเสริมให้ใช้ภาชนะที่ย่อยสลายได้ง่าย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระบุว่า รีสอร์ทบางแห่งได้ติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์เป็นแหล่งพลังงานเสริม รวมถึงให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมต่อธรรมชาติ เช่น การให้ข้อมูลถึงความปลอดภัยของแนวปะการัง และการขอความร่วมมือไม่ให้อาหารปลาขณะดำน้ำ การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวบนเกาะหมากจะเน้นไปที่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การพายเรือคายัคเพื่อชมธรรมชาติชายฝั่ง ไปจนถึงการปั่นจักรยานท่องเที่ยวตามเส้นทางที่เชื่อมโยงหมู่บ้านและไร่มะพร้าว นอกจากนี้ ในส่วนของชุมชนเองได้จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วิถีประมงพื้นบ้าน และการทำสวน

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

มะพร้าวที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ทำให้เกิดรายได้เพิ่มเติมแก่ครัวเรือนในพื้นที่ ประเด็นสุดท้ายการจัดการด้านการติดตามและประเมินการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวผู้แทนองค์กรชุมชนให้ข้อมูลว่า มีการเก็บข้อมูลปริมาณขยะตามชายหาด อัตราการฟื้นตัวของแนวปะการัง และคุณภาพน้ำในรอบไตรมาส โดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและสถาบันการศึกษา ข้อมูลเหล่านี้นำมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนควบคุมจำนวนเรือท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยวและออกมาตรการจำกัดการเข้าถึงบางจุดที่อยู่ระหว่างฟื้นฟู (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2563) นอกจากนี้ ยังมีการประชุมร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนเป็นระยะ เพื่อประเมินผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงหาหรือแนวทางลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างผู้ประกอบการแต่ละราย

3) การจัดการด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก เกาะหมากมีศูนย์บริการที่ให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ให้ข้อมูลยืนยันว่าบริเวณท่าเรือหลักและย่านศูนย์กลางของเกาะมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Tourist Information Center) ขนาดเล็กที่จัดตั้งโดยความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ภายในศูนย์มีป้ายประชาสัมพันธ์ แผ่นพับให้ความรู้เกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรม และมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเบื้องต้น โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับฤดูกาลที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมทางทะเล กฎระเบียบการท่องเที่ยว และข้อควรระวังต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการโรงแรมและรีสอร์ทในพื้นที่ พบว่ามีการติดตั้งป้ายประชาสัมพันธ์หรือสติ๊กเกอร์บริเวณห้องพักรับรองหรือพื้นที่ส่วนกลาง เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวลดการใช้พลังงาน เช่น ปิดไฟและเครื่องปรับอากาศเมื่อไม่ใช้งาน ผู้ประกอบการหลายแห่งร่วมมือกับองค์กรชุมชนในการคัดแยกขยะ กำหนดจุดทิ้งขยะรีไซเคิล และนำขยะอินทรีย์ไปใช้ประโยชน์ในการทำปุ๋ยหมัก มีการจัดตั้ง “ธนาคารขยะ” ที่ดำเนินการโดยคนในชุมชน ช่วยปลูกฝังแนวคิดการกำจัดของเสียอย่างถูกวิธีและสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในพื้นที่ นอกจากนี้มีการจัดการฝึกอบรมหรือสัมมนาเชิงปฏิบัติการเป็นระยะ ร่วมกับนักวิชาการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม พนักงานนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ท้องถิ่นได้รับความรู้ด้านชีววิทยาทางทะเลและการอนุรักษ์ชายฝั่ง ทำให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่ชุมชนได้รับองค์ความรู้ในการดูแลสิ่งแวดล้อมชายฝั่งและร่วมกันวางกติกาเพื่อลดผลกระทบทางระบบนิเวศจากกิจกรรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามแม้เกาะหมากจะมีบุคลากรในพื้นที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ยังจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก อาทิ สถาบันการศึกษา หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้เชิงเทคนิคและการทำวิจัยเกี่ยวกับระบบนิเวศในพื้นที่ การขาดแคลนบุคลากรท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญแบบเจาะลึกนี้อาจส่งผลต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและการติดตามผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนท้องถิ่นบนเกาะหมากได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า มีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวเกาะหมาก ซึ่งเกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีกระบวนการสร้าง “ธรรมนูญเกาะหมาก” ซึ่งเป็นข้อกำหนดภายในที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการร่างและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ธรรมนูญดังกล่าวระบุหลักเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ธรรมนูญยังระบุถึงบทบาทของคณะกรรมการการท่องเที่ยวที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยตรง โดยคณะกรรมการจะทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตาม และให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวในด้านการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การกำหนดธรรมนูญในลักษณะนี้สะท้อนถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของคนในชุมชนเกาะหมาก นอกจากนี้ชุมชนเกาะหมากได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวหลายรูปแบบไปพร้อมกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นรายได้จากการจำหน่ายสินค้าประมงพื้นบ้าน ผลผลิตมะพร้าว ไปจนถึงการให้บริการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การนำเรือประมงดัดแปลงมาให้บริการนักท่องเที่ยว หรือการเปิดโฮมสเตย์ที่บริหารจัดการโดยครัวเรือนในพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีรายได้เสริม นอกเหนือจากอาชีพหลักที่เกี่ยวกับเกษตรกรรมและการประมง

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีส่วนได้เสียกับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด พบว่าปัจจัยความสำเร็จที่เป็นแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ผู้ประกอบการและภาคชุมชนต่างให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ เช่น การตั้งจุดคัดแยกขยะ การณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง และการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ขณะที่หน่วยงานภาครัฐร่วมกำหนดมาตรการเชิงนโยบาย เพื่อคงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง อาทิ เขตอนุรักษ์ปะการัง และพื้นที่กันชนสำหรับเลี้ยงดูทรัพยากรสัตว์น้ำ ภาคส่วนชุมชนและผู้ประกอบได้กำหนด ธรรมนูญเกาะหมาก ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบร่วมที่ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานต่าง ๆ เห็นพ้องต้องกันในการปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว และรักษาสมดุลระหว่างกิจกรรมเศรษฐกิจกับการคุ้มครองระบบนิเวศของเกาะหมากไว้ได้อย่างยั่งยืน

2) ด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญ ชุมชนและผู้ประกอบการจึงได้ร่วมกันจัดเวทีอบรม สัมมนา และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การสาธิตวิธีการกำจัดขยะอินทรีย์ เพื่อลดการปล่อยก๊าซมีเทน การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อม เข้าไปในโรงเรียนและการฝึกอบรมไกด์ท้องถิ่น อีกทั้ง องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเน้นกระบวนการ “เรียนรู้ร่วม” ผ่านการลงพื้นที่ ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และสนับสนุนการทำวิจัยหรือเก็บข้อมูลในพื้นที่จริง เชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรระหว่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ และวางกลไกสนับสนุนการต่อยอดงานวิจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินคุณภาพสิ่งแวดล้อม สถานการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบต่อชุมชน โดยผนวกความรู้จากภาควิชาการและความรู้ท้องถิ่นที่สั่งสมในชุมชน อาทิ การเก็บข้อมูลฐานทรัพยากรชีวภาพ การสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการจัดทำฐานข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งทำให้ทุกภาคส่วนได้ประโยชน์และสามารถดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based) และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) ด้านแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low-carbon Destination) เกาะหมากมีการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ให้สามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในรีสอร์ททางแห่ง ส่งเสริมการเดินทางด้วยจักรยานหรือรถโดยสารที่ใช้เชื้อเพลิงสะอาด รวมถึงการปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยวชุมชนให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิดโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อีกทั้งพื้นที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินโครงการพิเศษหรือโครงการนำร่อง (Pilot Projects) ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการขยะ การใช้พลังงานทดแทน ตลอดจนการส่งเสริมอัตลักษณ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

4) ด้านประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience) การออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ จะช่วยสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงบวก ได้แก่ การดำน้ำตื้นเพื่อชมปะการังด้วยแนวทางอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกับคนท้องถิ่น หรือการเข้าร่วมกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลน ช่วยให้เกิดความรู้สึกผูกพันและเคารพในพื้นที่ เกาะหมากมีทัศนียภาพชายหาดที่เงียบสงบ น้ำทะเลใสสะอาด และแนวปะการังที่ยังคงความบริสุทธิ์อยู่ในหลายพื้นที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถชื่นชมความงดงามของธรรมชาติได้อย่างใกล้ชิด กิจกรรมชมพระอาทิตย์ขึ้นหรือพระอาทิตย์ตกดินชายหาดได้รับความนิยมสูง ทำให้เกิดบรรยากาศที่ผ่อนคลายและเต็มไปด้วยความสุนทรีย์ภาพ แม้เกาะหมากจะเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และความเงียบสงบเป็นหลัก แต่ก็ยังมี

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

กิจกรรมสันทนาการหลายรูปแบบรองรับนักท่องเที่ยวหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการพายเรือคายัค การปั่นจักรยานรอบเกาะ หรือการจัดกิจกรรมดนตรีและการแสดงพื้นบ้านในช่วงเทศกาลท้องถิ่น บางรีสอร์ทมีการปรับพื้นที่เล็ก ๆ เป็นลานกิจกรรมยามค่ำคืน อาทิ การฉายหนังกลางแปลงหรือการแสดงดนตรีอะคูสติคเบา ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความบันเทิงโดยไม่ขัดกับบรรยากาศโดยรวมของเกาะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้วยความที่เกาะหมากไม่ได้พลุกพล่านเหมือนเกาะท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัดตราด นักท่องเที่ยวจำนวนมากจึงเลือกมาพักผ่อนเพื่อ “หลีกหนี” ความวุ่นวายจากชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นที่พักในรีสอร์ทที่เงียบสงบ การเดินชมธรรมชาติโดยไม่ต้องเจอกับเสียงรถหรือผู้คนแออัด หรือการล่องเรือเล็ก ๆ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศจากกิจวัตรเดิม ๆ กิจกรรมเหล่านี้ตอบสนองต่อความต้องการการพักผ่อนคลายทางจิตใจ ช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เติมพลังและพัฒนามุมมองเชิงบวกต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

5) ด้านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน (Stakeholder Participation) ผลการสัมภาษณ์ชี้ว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบนเกาะหมากจำเป็นต้องมีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชุมชน นักวิชาการ และนักท่องเที่ยว เพื่อกำหนดกรอบการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็น การร่างธรรมนูญเกาะหมากเพื่อกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร หรือการตั้งคณะกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีการประชุมหารือรับฟังข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (Designated Areas for Sustainable Tourism Administration: DASTA) มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation) ในหลากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

โดยสรุป การบูรณาการทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์ด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้อย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับชาติ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและศึกษาปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมาก จังหวัดตราด สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) เกาะหมาก จังหวัดตราด มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในหลายมิติ ทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน พื้นที่เกาะซึ่งยังคงสภาพธรรมชาติและมีการจัดการร่วมกับชุมชนอย่างมีส่วนร่วม มักดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจวิถีชีวิตเชิงนิเวศและอนุรักษ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศระพงษ์ พลธานี และ อุมพร บุญเพชรแก้ว (2560) พบว่าการเน้นอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชุมชนท้องถิ่นสามารถสร้างเอกลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยว กลายเป็นปัจจัยจูงใจที่สำคัญในตลาดนักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ

ในประเด็นแรก คือ ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พบว่าเกาะหมากมีทรัพยากรชายฝั่งที่หลากหลาย ชายหาดเงียบสงบ และแนวปะการังสมบูรณ์ (บุตรี จารุจินดา และคณะ, 2567) ประกอบกับการอนุรักษ์อย่างเข้มแข็งผ่านมาตรการควบคุมจำนวนเรือท่องเที่ยวและเขตห้ามทอดสมอเรือในจุดเปราะบาง (อิสระพงษ์ พลธานี และ อุมพร บุญเพชรแก้ว, 2560) การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ผนวกเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Boonratana (2010) ที่ชี้ว่า การท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยสร้างความเข้าใจเชิงลึก ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ส่วนด้านการจัดการพื้นที่เพื่อความยั่งยืน พบว่าผู้ประกอบการออกแบบอาคารให้เป็นมิตรต่อภูมิทัศน์ ลดผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง ตลอดจนเน้นการใช้พลังงานทางเลือก เช่น การติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ ตรงกับแนวคิดการศึกษาของ นิคมสม อักษรประดิษฐ์ และ ชีรศักดิ์ อุณารมย์เลิศ (2560) ที่ระบุว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green Infrastructure) สามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและเสริมสภาพภูมิทัศน์

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ด้านความยั่งยืน และในด้านการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึก มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและกิจกรรมให้ความรู้เชิงอนุรักษ์หลายรูปแบบ เช่น การคัดแยกขยะและการลดพลังงานในสถานที่พัก (ชาคริต อ่องทุน และ นรินทร์ สังข์รักษา, 2562) ขณะเดียวกัน ชุมชนยังได้ประโยชน์จาก “ธนาคารขยะ” ซึ่งไม่เพียงช่วยกำจัดของเสียอย่างเป็นระบบ แต่ยังสร้างรายได้เสริมให้คนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ยังจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกเสริมทักษะและองค์ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิจัยเชิงลึกด้านระบบนิเวศ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ชาคริต อ่องทุน และ นรินทร์ สังข์รักษา (2562) ที่เสนอว่า การทำงานร่วมกับนักวิชาการจะช่วยให้เกิดการประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง ประการสุดท้าย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหมาก พบว่าชุมชนได้ร่วมร่างธรรมนูญเกาะหมาก กำหนดข้อตกลงภายในที่ตอกย้ำการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และจัดตั้งคณะกรรมการดูแลการท่องเที่ยว (กมลนก เกียรติศักดิ์ชัย และ ชื่นชนก โควิท, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2563) ที่เน้นว่าความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Sense of Ownership) เป็นกลไกหลักในการบูรณาการการท่องเที่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ นำไปสู่ประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่คนในท้องถิ่น (Gössling et al., 2005) เช่น รายได้จากการประมงพื้นบ้าน การเปิดโฮมสเตย์ และการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น กล่าวโดยสรุป ข้อค้นพบทั้งหมดสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องอาศัยการบูรณาการหลายมิติ ทั้งการจัดการสิ่งแวดล้อม การยกระดับองค์ความรู้ การวางรากฐานโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว การสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่า และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ส่งผลให้เกาะหมากเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงทั้งธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นในระดับประเทศได้อย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเกาะหมากมีปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการความรู้ แหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน องค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิคมศม อักษรประดิษฐ์ และ วีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ (2560) ที่ระบุว่าจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการและการมีส่วนร่วมจากชุมชนถือเป็นหลักการสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ประการแรก ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management) ผู้ให้ข้อมูลระบุถึงการสร้างกลไกการคัดแยกขยะ การลดการใช้ถุงพลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง (Single-use Plastic) และการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่ธรรมชาติ ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ นิคมศม อักษรประดิษฐ์ และ วีรศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ (2560) ที่เน้นเรื่องการออกแบบระบบจัดการขยะในชุมชนเกาะและการปกป้องระบบนิเวศชายฝั่งด้วยมาตรการเชิงนโยบายและข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้ ธรรมนูญเกาะหมากที่ชุมชนร่างขึ้นยังทำหน้าที่เป็นกติกาในการบริหารจัดการทรัพยากรผ่านฉันทามติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนด้านการจัดการความรู้ (Knowledge Management) มีการจัดอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในประเด็นการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในเรื่องการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ (อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และ ธนัสตา โรจนตระกูล, 2565) นอกจากนี้ อพท. ยังเป็นหน่วยงานเชื่อมโยงเครือข่ายนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรระหว่างประเทศ ช่วยสนับสนุนการวิจัยและเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ (Evidence-based) ซึ่งสอดคล้องกับงานของ อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และ ธนัสตา โรจนตระกูล (2565) ที่พบว่า การสนับสนุนในเชิงเทคนิคและวิชาการเป็นแรงผลักดันสำคัญในการปรับปรุงมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่เกาะ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ (Low-carbon Destination) เกาะหมากได้ริเริ่มมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น ติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ในธุรกิจที่พัก ส่งเสริมการใช้จักรยานและรถโดยสารที่ใช้เชื้อเพลิงสะอาด รวมถึงการดูแลโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและการรักษาสีเขียว (ชาคริต อ่องทุน และ นรินทร์ สังข์รักษา, 2562) ตรงกับแนวทางของ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (2563) ที่ส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวลดการใช้พลังงานและใช้ประโยชน์จากพลังงานหมุนเวียน ในส่วนของประสบการณ์การท่องเที่ยว (Tourism Experience) พบว่าการออกแบบกิจกรรมในมิติการเรียนรู้ การสร้างความสุนทรีย์ภาพ ความบันเทิง และการหลีกเลี่ยง

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ชีวิตประจำวัน ช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและกระตุ้นการเดินทางซ้ำ (อารยา สุนทรวิภาต และคณะ, 2565) ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก พายเรือคายัค หรือการเดินทางศึกษาวัฒนธรรมประมงพื้นบ้าน ล้วนเป็นแนวทางที่ผนวกคุณค่าเชิงอนุรักษ์ไว้ในกิจกรรมได้อย่างกลมกลืน (Stone & Stone, 2011) ประการสุดท้าย คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Stakeholder Participation) ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว การจัดทำธรรมนูญเกาะหมากและการตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยว ที่ทำหน้าที่ดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรและวางกติกาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ถือเป็นรูปธรรมที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุวัฒน์ ชุมภูปัญญา และ ธนธิดา โรจนตระกูล (2565) ที่ระบุว่าการสร้างความเป็นเจ้าของร่วม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย มีส่วนช่วยในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

โดยสรุป การบูรณาการทั้ง 5 องค์ประกอบจากข้อมูลภาคสนามในครั้งนี้ ตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของการขับเคลื่อนทุกมิติอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วม เพื่อให้เกาะหมากคงความเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งรักษาอัตลักษณ์ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ย่อมกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างรายได้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของเกาะหมากที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเกาะหมากมีศักยภาพสูงในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประสบความสำเร็จในหลายมิติ ทั้งด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการความรู้ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ข้อเสนอแนะต่อไปนี้จะถูกนำเสนอเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่สอดคล้องและยั่งยืนในอนาคต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1) บูรณาการนโยบายและมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ควรจัดทำแผนแม่บทและยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นที่บูรณาการการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเน้นการกำหนดมาตรการควบคุมการก่อสร้างในพื้นที่เปราะบาง เช่น เขตอนุรักษ์ปะการังและแนวชายฝั่ง นอกจากนี้ ควรเสริมสร้างกลไกการประสานงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชนผ่านคณะกรรมการร่วมที่จัดให้มีการประชุมหารือเป็นประจำ เพื่อประเมินและปรับปรุงมาตรการตามความเป็นจริงของสภาพแวดล้อมในแต่ละช่วงเวลา
- 2) ส่งเสริมการจัดการความรู้และพัฒนาวัฒนธรรมด้านการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ การพัฒนาศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความรู้และเทคนิคที่ทันสมัย ควรมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการท้องถิ่น เน้นการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการใช้เทคโนโลยีสีเขียวในภาคการท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งฐานข้อมูลและแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่ดีจากงานวิจัยและประสบการณ์ของพื้นที่ที่จะช่วยให้เกิดการต่อยอดความรู้และนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการทำวิจัยเชิงประจักษ์ (Evidence-based Research) เพื่อประเมินผลกระทบและปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมจริงของเกาะหมาก
- 3) พัฒนาประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่ผสานคุณค่าทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำให้กับนักท่องเที่ยว ควรพัฒนากิจกรรมเชิงอนุรักษ์ เช่น การดำน้ำตื้นเพื่อชมปะการัง การเดินศึกษาธรรมชาติและเส้นทางประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมถึงเวิร์กช็อปเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับวิถีชีวิตพื้นบ้านและงานหัตถกรรมท้องถิ่น การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการกิจกรรม (Community-based Tourism) จะช่วยกระจายรายได้และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของพื้นที่ นอกจากนี้ ควรมีการประชาสัมพันธ์และสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัลเพื่อสร้างภาพลักษณ์ของเกาะหมากในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การประเมินเชิงปริมาณและการวัดผลในระยะยาว ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อวัดผลกระทบของมาตรการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยใช้ตัวชี้วัดที่เป็นเชิงปริมาณ เช่น การวัดการลดลงของการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ปริมาณขยะที่ถูกจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและชุมชนในช่วงเวลาต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับปรุงมาตรการและนโยบายอย่างมีหลักฐาน
 - 2) ควรศึกษาเพื่อการเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอื่น ๆ โดยการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างเกาะหมากกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในภูมิภาคอื่น ๆ จะช่วยเปิดมุมมองและชี้ให้เห็นถึงปัจจัยเฉพาะที่ทำให้แต่ละพื้นที่ประสบความสำเร็จหรือเผชิญปัญหาในแบบของตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อการนำแนวทางที่ดีที่สุดไปปรับใช้ในบริบทท้องถิ่น
 - 3) ควรศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างละเอียด เช่น การศึกษาผลกระทบต่อการรายได้ของครัวเรือน การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม และการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนา
- ดังนั้น การดำเนินงานตามข้อเสนอแนะเหล่านี้ จะสามารถทำให้การวิจัยในอนาคตสามารถขยายขอบเขตและเพิ่มความลึกซึ้งของการวิเคราะห์ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบายและแนวปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในบริบทของเกาะหมากและพื้นที่ท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมพื้นที่อื่นๆ ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลกลกน เกียรติศักดิ์ชัย และ ชื่นชนก โควิท. (2563). สมรรถนะของคนในชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 14(2), 16-30.
- กรมการท่องเที่ยว. (2557). รายงานผลการจัดทำแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวสีเขียว *โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กรมการท่องเที่ยว. (2565). แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว พ.ศ. 2566-2570. สืบค้นจาก www.dot.go.th/storage/กองพัฒนาบริการ/แผนกองฯ/QttfdpYXKOCrXLds1f5xJfsesIXaXcpgu3q3oDnM.pdf.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism). สืบค้นจาก <http://tourismlibrary.tat.or.th/medias/T26666.pdf>.
- ชาคริต อ่องทูน และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2562). การปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ: กรณีศึกษาชุมชนในภาคตะวันออกของไทย. *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 13(2), 374-384.
- ธนภูมิ ปองเสงี่ยม และ พยอมน ธรรมบุตร. (2558). ศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 8(2), 17-26.
- นิคมศม อักษรประดิษฐ์ และ ชีรศักดิ์ อุ่ณารมย์เลิศ. (2560). กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) กรณีศึกษาพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 9(2), 205-216.
- นิคมศม อักษรประดิษฐ์ และ ชีรศักดิ์ อุ่ณารมย์เลิศ. (2560). กระบวนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourism) กรณีศึกษาพื้นที่เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 9(2), 205-216.
- บุตรี จารุจินดา, กมลพร กัลยาณมิตร, สติติย์ นิยมญาติ และ ทศนีย์ ลัษณภิชนชัย. (2567). การพัฒนาการท่องเที่ยวภาคตะวันออกให้มีชื่อเสียงในระดับนานาชาติ. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 13(2), 174-190.

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2568)

ภัญญภัส พงกษากิจ, ปิยาภรณ์ รัตโนภาส, จาตุรนต์ แซ่มสุ่น และ ลัญจกร สัตย์สงวน. (2565). ความพึงพอใจของชุมชนบนเกาะหมาก เพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้นแบบ. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 10(2), 138-147.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2565). *The Net Zero Promise*. สืบค้นจาก www.dasta.or.th/uploads/file/202301/1674014283_f0f805cf87926b73d899.pdf.

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2563). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำในพื้นที่พิเศษ*. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).

อนุวัฒน์ ชมภูปัญญา และ ธนัสภา โรจนตระกูล. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนแบบมีส่วนร่วมสู่ชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. *วารสารการพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*, 7(8), 414-430.

อารยา สุนทรวิภาต, ลักษมณ บุญมา, รัชพันธ์ สังวาลย์, กนกวิชต์ กาสาวพานิชย์ และ พัชรีย์ ปรีเปรมโมทย์. (2565). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และแนวทางการยกระดับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: เกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 4(4), 297-312.

อิสระพงษ์ พลธานี และ อุมพร บุญเพชรแก้ว. (2560). องค์ประกอบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลเกาะหมาก จังหวัดตราด. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 12(24), 95-102.

Boonratana, R. (2010). Community-Based Tourism in Thailand: The Need and Justification for an Operational Definition. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 31(2), 280-289.

Buckley, R. (2020). Nature tourism and mental health: parks, happiness, and causation. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(9), 1409-1424.

Dodds, R., & Holmes, M. (2020). Is Blue Flag certification a means of destination competitiveness? A Canadian context. *Ocean & Coastal Management*, 192, 105192.

Gössling, S., Peeters, P., Ceron, J., Dubois, G., Patterson, T., & Richardson, R. (2005). The eco-efficiency of tourism. *Ecological Economics*, 54(4), 417-434.

Li, J., Hu, Y., & Li, S. (2022). Green tourism management in protected areas: A system-based approach. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(5), 893-907.

Lopez, E., Perez, A., & Garcia, M. (2021). Stakeholder collaborations in eco-tourism: Key factors for community engagement. *Journal of Ecotourism*, 20(3), 245-259.

Stone, L., & Stone, T. (2011). Community-based tourism enterprises: challenges and prospects for community participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(1), 97-114.

UN Tourism. (2021). *Guidelines for integrated sustainable tourism development*. Madrid: UN Tourism.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any

product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2025 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).